

IV. SPRAWOZDANIA I KOMUNIKATY

TRZYDZIESTOLECIE PRACY NAUKOWEJ PROFESORA DRA WIKTORA JAŚKIEWICZA

Jakkolwiek okres trzydziestoletniej działalności naukowej i dydaktycznej profesora dra Wiktora Jaśkiewicza na Wydziale Prawa Uniwersytetu Poznańskiego rozpoczął się w 1937 r., gdy Jubilat podjął pracę w Katedrze Prawa i Procesu Karnego jako asystent wolontariusz, pierwszy Jego kontakt z poznańską Uczelnią miał miejsce już w 1931 r.

Profesor dr W. Jaśkiewicz urodził się 1 IV 1912 r. w Suwałkach w rodzinie robotniczej. W Suwałkach również ukończył w 1931 r. szkołę średnią i w tym samym roku rozpoczął studia na Wydziale Prawa Uniwersytetu Poznańskiego, na którym w r. 1935 uzyskał tytuł magistra praw. W latach, 1935—1936 odbywał służbę wojskową w Szkole Podchorążych Rezerwy Artylerii we Włodzimierzu Wołyńskim. Po odbyciu służby wojskowej, zakończonej uzyskaniem stopnia oficerskiego, rozpoczął pracę w Urzędzie Wojewódzkim Poznańskim, wykonując jednocześnie obowiązki asystenta wolontariusza w Katedrze Prawa i Procesu Karnego UP.

Podczas kampanii wrześniowej 1939 r. został Profesor W. Jaśkiewicz zmobilizowany i brał udział w działaniach wojennych. Po rozbiciu Jego jednostki pod Łowiczem znalazł się na krótko w obozie przejściowym, z którego udało Mu się zbiec i wrócić do Poznania. Tutaj ukrywał się, a później zmuszony warunkami życiowymi podjął pracę w charakterze robotnika w przedsiębiorstwie budowlanym. W początkach 1941 r. przeniósł się nielegalnie wraz z żoną i dzieckiem do tzw. Generalnej Guberni w poszukiwaniu lepszej pracy, którą znalazł w Polskim Komitecie Opiekuńczym w Janowie Lubelskim, następnie w Lublinie i wreszcie w Sochaczewie, gdzie wraz z żoną utrzymywał się z tajnego nauczania.

Po wyzwoleniu wrócił do Poznania i ponownie podjął pracę w Urzędzie Wojewódzkim Poznańskim na stanowisku kierownika oddziału organizacyjnego, potem inspektora starostw, wreszcie naczelnika wydziału ogólnego i jednocześnie wykonywał obowiązki asystenta wolontariusza w Katedrze Prawa i Procesu Karnego UP. W latach 1946—1940 Profesor W. Jaśkiewicz pełnił szereg funkcji w administracji państwowej — w administracji centralnej (dyrektor gabinetu Ministra Ziem Odzyskanych) i terenowej poza Poznaniem (wojewoda olsztyński). W Olsztynie — nie chcąc zrywać kontaktu z wyższą uczelnią — prowadził równocześnie zajęcia dydaktyczne na zamiejscowym Studium Administracyjno-Prawnym Uniwersytetu im. M. Kopernika w Toruniu, wykładając w latach 1947—1948 wstęp do nauk prawnych oraz logikę. Po likwidacji Ministerstwa Ziem Odzyskanych w 1949 r. przeniósł się Profesor W. Jaśkiewicz na własną prośbę ponownie do Poznania i objął stanowisko dyrektora administracyjnego Uniwersytetu Poznańskiego. W 1951 r. zwolnił się z administracji państwowej i poświęcił się odąd wyłącznie pracy naukowo-dydaktycznej.

W latach 1950/51 i 1951/62 wykładał podstawy marksizmu-leninizmu na Wydziale Matematyki, Fizyki i Chemii UP. Od 1951 r. jako zastępca profesora przy Katedrze Prawa Administracyjnego wykładał: ustroj ZSRR i prawo administracyjne, a od 1962 r. — prawo pracy. W 1954 r. objął kierownictwo nowo powołanej na Uniwersytecie Poznańskim Katedry Prawa Pracy, którą kieruje do chwili obecnej. W latach 1951—1956 Profesor W. Jaśkiewicz pełnił funkcje prorektora UAM, a w latach 1961—1963, będąc równocześnie profesorem kontraktowym na Wydziale Ogólno-Ekonomicznym WSE, pełnił funkcję dziekana tego Wydziału.

Stopień naukowy doktora praw uzyskali w r. 1950 na Wydziale Prawa UP na podstawie rozprawy pt. „Przebudowa ustroju administracyjnego w Polsce Ludowej (1944—1950)”. Promotorem był prof. dr Marian Zimmermann. Tytuł docenta nadała W. Jaśkiewiczowi Centralna Komisja Kwalifikacyjna w r. 1955, a w r. 1962 Rada Państwa powołała go na stanowisko profesora nadzwyczajnego na Uniwersytecie im. A. Mickiewicza w Poznaniu.

Dorobek naukowy Jubilata obejmuje ponad 40 publikacji, w tym trzy książki stanowiące monografie naukowe oraz kilka publikacji dydaktyczno-naukowych w postaci skryptów. W r. 1967 ukazał się w postaci książki „Zarys wykładu prawa pracy”, którego część ogólną opracował Profesor W. Jaśkiewicz. Jakkolwiek zakres Jego zainteresowań naukowych jest szeroki i obejmuje ogólne problemy prawa pracy, jak i szereg zagadnień szczegółowych, to podstawowe prace naukowe dotyczą problematyki szczególnych stosunków pracy, czyli spółdzielczego-stosunku pracy i stosunku służbowego. Zagadnienia spółdzielczego stosunku pracy były przedmiotem monografii pt. *Prawny stosunek pracy w polskich spółdzielniach pracy* (1955) oraz monografii zatytułowanej *Podstawowe zagadnienia stosunku pracy w rolniczych spółdzielniach produkcyjnych* (Zeszyty Naukowe UAM 1956 nr 1, s. 5—57), a także treścią szeregu artykułów. Do problematyki spółdzielczego stosunku pracy powrócił Profesor W. Jaśkiewicz ostatnio i przygotował nową monografię na temat, *Sytuacja pracownicza członka spółdzielni pracy w świetle polskiego prawa*. Problemy prawne stosunku służbowego opracował w dwutomowej monografii zatytułowanej *Studia nad sytuacją prawną pracowników państwowych*, której tom I dotyczy prawa burżuazyjnego (1961), tom II zaś poświęcony jest socjalistycznej służbie państwowej (1966). Wymienione monografie są opracowaniami pionierskimi i pierwszymi nie tylko w polskiej literaturze prawniczej, lecz w ogóle w literaturze państw socjalistycznych.

Do dorobku naukowego Profesora W. Jaśkiewicza należą także liczne artykuły i referaty wygłaszane na sesjach Międzynarodowego Stowarzyszenia Prawa Pracy i Zabezpieczenia Społecznego, którego Jubilat jest członkiem. W artykułach poruszał różne problemy prawne, jak: zagadnienia wynagrodzenia za pracę członków spółdzielni, problemy rent członków spółdzielni, kwestię stabilizacji stosunku służbowego i inne. Na sesję wspomnianego wyżej Stowarzyszenia w Lyonie (1963) przygotował referat na temat reglamentacji uprawnień dyscyplinarnych pracodawcy, a na kongres sztokholmski (1966) na temat sytuacji prawnej funkcjonariuszy państwowych. Poza tym Profesor W. Jaśkiewicz jest autorem artykułów drukowanych w czasopismach niemieckich i francuskich oraz referatów wygłoszonych podczas pobytu w 1963 r. na uniwersytetach leningradzkim i moskiewskim.

Jako kierownik Katedry Prawa Pracy przejawia Profesor W. Jaśkiewicz ożywną działalność dydaktyczną; jej owocem są liczne prace magisterskie z prawa pracy i polityki społecznej którą zajmuje się Jubilat w ramach Studium Administracji. Na seminarium magisterskim prowadzonym przez Profesora W. Jaśkiewicza od 1954 r. ponad 200 osób przygotowało prace magisterskie. Od szeregu lat kieruje On seminarium doktorskim, którego trzech uczestników obroniło swoje rozprawy doktorskie, a kilku następnych posiada poważnie zaawansowane prace. W ramach Katedry kierowanej przez Jubilata przygotowano również jedną pracę habilitacyjną

(doc. dr Czesław Jackowiak), następna jest w przygotowaniu (dr Włodzimierz Piotrowski).

Profesor W. Jaśkiewicz był recenzentem szeregu prac doktorskich i habilitacyjnych broniących na Wydziale Prawa UAM i na innych uczelniach. Obok kursowego wykładu z prawa pracy na wszystkich czynnych na Wydziale Prawa UAM kierunkach studiów (stacjonarnych, zaocznych i zawodowych studiach administracyjnych), Profesor prowadzi również wykład monograficzny z zakresu szczególnych stosunków pracy oraz kieruje seminarium magisterskim z prawa pracy i polityki społecznej.

Wyrazem uznania praktyki dla dorobku naukowego Jubilata oraz Jego więzi z potrzebami życia państwowego jest powierzenie Mu opracowania tez do ustawy o prawach i obowiązkach pracowników rad narodowych i powołanie Go do składu Komisji Systematyzacji Prawa Pracy przy b. Ministrze Pracy i Opieki Społecznej, a następnie do Komisji do spraw Uporządkowania Prawa Pracy pod przewodnictwem wicepremiera P. Jaroszewicza.

Cechą życia i twórczości naukowej Jubilata jest nie tylko podejmowanie żywotnych dla społeczeństwa socjalistycznego problemów prawnych, lecz również aktywny udział w życiu społecznym i politycznym. Profesor W. Jaśkiewicz wstąpił w 1945 r. do Polskiej Partii Robotniczej, przez szereg lat był członkiem egzekutywy Komitetu Uczelnianego PZPR przy UAM, w latach 1963—1966 pełnił funkcję I sekretarza OOP PZPR na Wydziale Prawa UAM. Jako długoletni działacz TWP i popularyzator prawa piastuje od 1953 r. funkcję prezesa Zarządu Wojewódzkiego TWP w Poznaniu, a w 1964 r. został powołany na stanowisko wiceprezesa Zarządu Głównego TWP. Będąc od 1945 r. członkiem Zrzeszenia Pracowników Polskich aktywnie uczestniczy w różnego rodzaju działalności szkoleniowej i popularyzatorskiej.

W 1963 r. został Profesor W. Jaśkiewicz wybrany w skład Komitetu Nauk Prawnych PAN, a od 1965 r. jest członkiem Rady Naukowej Instytutu Nauk Prawnych PAN. W 1960, r. został wybrany członkiem Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk, a od 1962 r. członkiem Wydziału Historii i Nauk Społecznych tego Towarzystwa. Profesor dr W. Jaśkiewicz należy do grona profesorów cieszących się nie tylko poważaniem i szacunkiem, lecz również głęboką sympatią, którą zaskarbił sobie entuzjazmem do pracy i życzliwą postawą wobec współpracowników i uczniów. Z okazji jubileuszu trzydziestolecia pracy naukowo-dydaktycznej grono najbliższych współpracowników i uczniów składa Drogiemu Jubilatowi najserdeczniejsze życzenia dalszych wielu równie owocnych i twórczych lat życia.

Jubileusz 30-lecia pracy naukowo-dydaktycznej Profesora Jaśkiewicza zbiegł się w czasie z przyznaniem mu przez Ministra Oświaty i Szkolnictwa Wyższego indywidualnej nagrody III stopnia za szczególne osiągnięcia w badaniach naukowych.

Włodzimierz Piotrowski

BADANIA SOCJOLOGICZNE W PAŃSTWOWYCH GOSPODARSTWACH ROLNYCH

W dniach 26—27 V 1967 r. odbyło się w Olsztynie ogólnopolskie seminarium naukowe pt. „Stan i potrzeby badawcze w dziedzinie socjologii Państwowych Gospodarstw Rolnych”, zorganizowane przez Ośrodek Badań Naukowych im. W. Kętrzyńskiego i Wojewódzkie Zjednoczenie Państwowych Gospodarstw Rolnych w Olsztynie, przy współudziale Zakładu Socjologii Wsi Instytutu Filozofii i Socjologii Polskiej Akademii Nauk. Seminarium zgromadziło socjologów badających problemy wsi i PGR-rów z kilku ośrodków naukowych, m. in. z Warszawy, Poznania, Torunia, Koszalina i Olsztyna, oraz szerokie grono dyrektorów PGR-ów z terenu

województwa olsztyńskiego. Podstawę obrad stanowiły referaty i komunikaty z badań. Referaty wygłosili: doc. dr Bogusław Gałęski (Warszawa) — „Socjologiczna problematyka badań w PGR-ach”; mgr inż. Jan Niklewski (Olsztyn) — „Obraz struktury społecznej pracowników olsztyńskich PRG-ów”; mgr F. Walichnowski i mgr inż. K. Tomaszczyk (Olsztyn) — „Próba uzasadnienia potrzeby zmian w strukturze etatów osobowych w PGR-ach”; dr L. M. Szwengrub (Warszawa) — „Państwowe Gospodarstwa Rolne jako przesłanka modelowa przebudowy wsi i rolnictwa”.

B. Gałęski przedstawił stan dotychczasowych badań socjologicznych nad PGR-ami i zarysował ich główne kierunki na przyszłość. Zdaniem referenta, należy rozwinąć historyczną analizę typów gospodarowania rolniczego, zmierzając do odpowiedzi na pytanie, dlaczego nigdy dotąd wielkie gospodarstwa rolne (wielkie jako gospodarstwa, a nie jako własność) nie zdobyły podstawowego znaczenia w systemie organizacji pracy. Co stanowi swoistość tego rodzaju gospodarstw w odróżnieniu od zakładów przemysłowych? Referent proponował szukać odrębności wielkich gospodarstw rolnych w takich zespołach cech, jak technologia produkcji i charakter sił wytwórczych, sposób powiązania miejsca pracy z miejscem zamieszkania, zamieszkiwanie załogi w małej grupie lokalnej — wraz z wszystkimi konsekwencjami wynikającymi z faktu uczestniczenia w małych grupach, poddanych ścisłej i surowej kontroli nieformalnej.

Drugi kierunek socjologicznych badań w PGR-ach to rozwinięte już w pewnym stopniu badania nad robotnikami rolnymi jako grupą zawodową i klasową. Niektóre uzyskane wyniki przedstawiła dr L. M. Szwengrub, której studia nad sześcioro PGR-ami w województwie olsztyńskim koncentrowały się wokół zagadnień zatrudnienia i zarobków, poziomu usług, wyposażenia mieszkań, struktury i stylu życia rodziny oraz wielkości i uwarunkowań prestiżu różnych grup pracowników PGR-ów. Do tej problematyki odnosiły się również pozostałe referaty przygotowane przez gospodarzy seminarium, w których na czoło wysunięto zagadnienia wykształcenia robotników rolnych, różnicowania ich ról i pozycji w sensie funkcjonalnym i prestiżowym, oraz zagadnienia awansu zawodowego i prestiżowego w związku z systemem rekrutacji, wynagradzania, szkolenia i przeszerogowywania pracowników. Wśród zagadnień wymagających dalszych pogłębionych dociekań wymieniono: ruchliwość społeczną robotników rolnych i ich awans w różnych wymiarach, świadomość społeczną i kulturę, w tym — formy konsumpcji kulturalnej i sposób wykorzystania wolnego czasu. Przyszłe badania powinny też umożliwić poznanie źródeł rozpowszechnionego ujemnego stereotypu robotnika rolnego oraz dostarczyć wskazań, co robić, aby ten stereotyp — zniechęcający wartościowsze jednostki do pracy w PGR-ach — został przezwyciężony.

Trzeci krąg problemów podniesionych w referacie B. Gałęskiego, w komunikatach i dyskusji — to psychosocjalne determinanty pracy w PGR-ach. Problematyka ta, rozwinięta w ramach socjologii przemysłu, może i powinna być szerzej uprawiana w badaniach nad gospodarstwami rolnymi. Referent zwrócił uwagę na potrzebę badania zasad i sposobów doboru oraz dostosowywania pracowników do ich funkcji, sugerując, że tą drogą dojść można do poznania niektórych ważnych przyczyn niskiej wydajności pracy i konfliktów w stosunkach międzyludzkich. Należałoby też poświęcić więcej uwagi kształtowaniu się systemu nagród i kar, czy szerzej — systemu bodźców pozytywnych i negatywnych oraz stylu kierownictwa, wywierających niewątpliwie wpływ na wydajność pracy, atmosferę stosunków wzajemnych i stopień zintegrowania robotników rolnych z przedsiębiorstwem. W nawiązaniu do tej części referatu mgr Z. Piotrowski (Koszalin) i mgr S. Bereza (Wyższa Szkoła Rolnicza w Olsztynie) przedstawili programy i częściowe wyniki swych badań nad psychosocjalnymi warunkami pracy i życia w wybranych PGR-ach. Dyrektorzy kilku PGR-ów oraz kierownicy i inspektorzy zespołów

PGR-ów w ciekawych wypowiedziach dali wyraz swego stanowiska w kwestii stylu zarządzania oraz pożądaných reform w systemie płac, zatrudnienia, podnoszenia kwalifikacji pracowników umysłowych i fizycznych, a także w sprawie sposobu rozwiązania nabrzmiałego problemu mieszkaniowego pracowników w wieku emerytalnym (rencistów). Wszyscy dyskutanci zgodni byli co do tego, że styl kierownictwa należy dostosowywać do składu demograficznego i społecznego załogi, a w szczególności do poziomu kwalifikacji ogólnych i kultury osobistej robotników rolnych. Z uwagi na ogromne zróżnicowanie załóg, nawet w gospodarstwach sąsiadujących ze sobą, nie można — zdaniem dyrektorów — przyjąć żadnych sztywnych reguł postępowania z pracownikami.

Czwarty krąg problemów — model postulowany i rzeczywisty PGR-ów, najbardziej skupił uwagę uczestników seminarium. B. Gałęski odróżnił pojęcie modelu statutowego (czyli formalnego) od modelu ekonomicznego i społecznego. Ten ostatni — w największym stopniu interesujący socjologię — to układ pozycji, rang i funkcji, rozpatrywany pod kątem widzenia zasad uporządkowania, dyrektywności i interakcyjności. Ważne tu są zarówno formalne, jak nieformalne cechy struktury społecznej PGR-ów, zjawisko nieformalnego przywództwa, odmienność systemów norm i wartości grup, w których pracownicy uczestniczą, bądź do których aspirują (tzw. grupy odniesienia). Istnieje potrzeba dalszego empirycznego badania norm i wzorów życia, zarówno formujących się spontanicznie, jak i świadomie wdrażanych w toku pracy i współżycia w PGR-ach, a mierzących do realizacji socjalistycznego ideału pełnego partnerstwa robotników rolnych w zarządzaniu i kierowaniu swym zakładem pracy. Podobna potrzeba istnieje w zakresie badania obiektywnych i subiektywnych warunków wdrażania postępu technicznego i organizacyjnego.

W dyskusji zwrócono uwagę na brak sprecyzowanego politycznego i ekonomicznego modelu gospodarki rolnej w Polsce na najbliższe lata oraz wskazywano na fakt, że brak takiego postulowanego modelu utrudnia pracę nad ulepszeniem stanu obecnego. Dyrektorzy wystąpili wobec socjologów z oczekiwaniem opracowania wzoru stosunków społecznych w PGR-ach, który stałby się dla nich źródłem inspiracji oraz konkretnych dyrektyw postępowania.

Seminarium olsztyńskie było interesującym i pożytecznym przeglądem zagadnień społecznych PGR-ów oraz okazją do teoretycznych i metodologicznych refleksji nad sposobami badania tych zagadnień. Seminarium umożliwiło wzajemną konfrontację stanowisk, zainteresowań i potrzeb badaczy i praktyków, prowadząc do wytyczenia głównych kierunków badań socjologicznych na przyszłość. Zgodnie z oceną organizatorów, przyniosło też ono wiele korzyści kierownictwu PGR-ów.

Zbigniew A. Zechowski

PRZEWÓD HABILITACYJNY DRA KAZIMIERZA ORYLA

W dniu 10 V 1967 r. odbyło się posiedzenie Rady Wydziału Ogólno-Ekonomicznego Wyższej Szkoły Ekonomicznej w Poznaniu, poświęcone zakończeniu przewodu habilitacyjnego dra Kazimierza Oryla, adiunkta przy Katedrze Ekonomii Politycznej Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu.

Dr K. Oryl urodził się 24 XI 1930 r. w Raczynach. Studia wyższe na Wydziale Prawa Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu ukończył w 1955 r. uzyskując tytuł magistra prawa. Stopień doktora nauk ekonomicznych uzyskał na Wydziale Ogólno-Ekonomicznym Wyższej Szkoły Ekonomicznej w Poznaniu w 1961 r., na podstawie rozprawy pt. „Analiza ekonomicznej działalności stowarzyszeń spożywczych w Polsce”. W 1953 r., tzn. jeszcze w okresie studiów, został za-

trudniony w Katedrze Ekonomii Politycznej UAM i przechodził kolejne szczeble pomocniczego pracownika nauki od zastępcy asystenta do adiunkta.

Zainteresowania naukowe dra K. Oryln koncentrują się na problematyce wpływu postępu technicznego na zatrudnienie. Jego dorobek naukowy obejmuje — poza pracą doktorską i habilitacyjną — 11 pozycja. Spośród nich na szczególnie uważę zasługuje monografia pt. „Postęp techniczny i zatrudnienie według teorii ekonomii burżuazyjnej”.

W dniu 16 I 1961 r. dr K. Oryl złożył wniosek o otwarcie przewodu habilitacyjnego przedkładając rozprawę pt. *Postęp techniczny i zatrudnienie w rozwoju gospodarczym krajów kapitalistycznych*, wydaną drukiem przez Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza (Poznań 1967, s. 329). Na podstawie wniosku komisji w składzie: prof, dr S. Kruszczyński, prof, dr W. Rusiński oraz doc. dr W. Wilczyński, Rada Wydziału podjęła w dniu 12 III 1967 r. uchwałę o wszczęciu przewodu habilitacyjnego. Jednocześnie na recenzentów pracy habilitacyjnej i całości kształtu dorobku kandydata powołano: prof, dra S. Żurawickiego, prof, dra S. Kruszczyńskiego, prof, dra W. Rusińskiego i doc. dra D. Sokołowa. Recenzenci zgodnie stwierdzili, że temat, któremu została poświęcona praca habilitacyjna, nie został dotąd w tym ujęciu opracowany. Rozprawa, mająca charakter pracy teoretycznej, oparta została na bogatej i we właściwy sposób wykorzystanej literaturze. Wkład rozprawy do rozwoju nauki ekonomii politycznej polega przede wszystkim na tym, że „w oparciu o analizę historycznego rozwoju zjawisk scharakteryzowano główne tendencje kształtowania się określonych stanów na rynku pracy w kolejnych etapach rozwoju krajów kapitalistycznych” (prof, dr S. Kruszczyński), że praca „daje ciekawy i oryginalny obraz zróżnicowanych warunków zatrudnienia w kapitalizmie” (prof, dr S. Żurawicki) oraz że „zawiera próbę przełamania bardzo zakorzenionych schematów myślowych w dziedzinie teorii wzrostu” (doc. dr D. Sokołow). Pozytywnie oceniono też dotychczasowy dorobek habilitanta. Na tej podstawie komisja podjęła decyzję o dopuszczeniu dra K. Oryla do kolokwium habilitacyjnego.

Kolokwium habilitacyjne któremu przewodniczył prodziekan doc. dr J. Boroń, zostało przeprowadzone na posiedzeniu Rady Wydziału Ogólno-Ekonomicznego WSE w Poznaniu w dniu 10 V 1967 r. W toku kolokwium prof, dr W. Rusiński poprosił habilitanta o wskazanie przyczyn powodujących kształtowanie się długookresowych zmian we wzroście gospodarczym, zarówno w okresie powstawania kapitalizmu, jak też i w kapitalizmie uprzemysłowym, zgodnie z teorią krzywej logistycznej. W obszernej odpowiedzi dr K. Oryl wyjaśnił, iż w swej pracy oparł się w głównej mierze na zależności warunków wzrostu gospodarczego od czynników, które wyznaczały określone sytuacje na rynku siły roboczej. Stopniowe wyczerpywanie się działania czynników pozwalających na przyspieszenie stopy wzrostu zatrudnienia ponad stopę przyrostu naturalnego ludności w okresie powstawania kapitalizmu oraz wzrost roli czynników powodujących niewykorzystanie siły roboczej w okresie kapitalizmu monopolistycznego powodowały pogorszenie się warunków wzrostu gospodarczego.

W związku z odpowiedzią na pytania prof, dra W. Rusińskiego pozostawał głos doc. dra Z. Chojnickiego, który zapytał, czy — zdaniem habilitanta — rozmiary zatrudnienia mogą być traktowane jako miernik osiąganego poziomu gospodarczego, a zmiany w rozmiarach zatrudnienia jako miernik rozwoju gospodarczego. W odpowiedzi dr K. Oryl podkreślił, iż wskaźnik rozmiarów zatrudnienia może służyć jako miernik stopnia i zmian w rozwoju gospodarczym tylko przy założeniu, iż znany jest poziom techniki wytwarzania i wynikający stąd poziom wydajności pracy.

Prof. dr S. Kruszczyński i doc. dr Z. Czerwiński w swoich pytaniach nawiązali między innymi do stosowanej przez habilitanta definicji postępu technicznego.

W odniesieniu do tego problemu dr K. Oryl wyjaśnił, że w swej pracy określił taki zakres postępu technicznego, jaki niezbędny jest dla analizy ogólnych warunków równowagi na rynku pracy. Pojęcie postępu technicznego ograniczył tylko do postępu wydajności abstrahując od tzw. postępu nowości. Z dwóch używanych w literaturze pojęć postępu wydajności, w rozprawie posługiwano się tym, w którym do wydajności pracy zalicza się także oszczędność środków produkcji.

Dwa dalsze pytania prof. dra S. Kruszczyńskiego dotyczyły paraleli między rewolucją przemysłową w wieku XIX a tzw. drugą rewolucją przemysłową oraz możliwości zastosowania przedstawionego w pracy modelu teoretycznego do wszystkich stadiów rozwoju kapitalizmu. W odpowiedzi na pierwsze pytanie dr K. Oryl stwierdził, iż stoi na stanowisku, że warunki zatrudnienia w okresie I i II rewolucji przemysłowej są w zasadzie nieporównywalne. W odniesieniu do drugiego pytania habilitant wyjaśnił, iż model stosowany przez niego ma zastosowanie do wszystkich stadiów rozwoju gospodarczego tylko z punktu widzenia zmian na rynku pracy, zaś nie może sobie rościć pretensji do generalnego modelu z punktu widzenia warunków wzrostu gospodarczego.

Z dwóch dalszych pytań doc. dra Z. Czerwińskiego pierwsze dotyczyło zasad podporządkowania przez państwo w USA niektórych gałęzi produkcji, drugie — poprawności wysnuwania związków przyczynowych z przedstawionych przez habilitanta wzorów. W odpowiedzi na pytanie pierwsze dr K. Oryl szeroko omówił różne formy interwencjonizmu państwowego. Odpowiadając na pytanie drugie, habilitant stanął na stanowisku, że prezentowane przez "niego wzory rzeczywiście wyrażają związki przyczynowo-skutkowe między ujmowanymi wielkościami.

Trzy pytania prof. dra J. Wierzbickiego dotyczyły różnych aspektów problemu płac roboczych w modelu Keynesa. W wyczerpujących odpowiedziach dr K. Oryl podał wyjaśnienia do tych rozważań zawartych w rozprawie, w których nawiązuje do wyżej wymienionego modelu.

Po zakończeniu kolokwium habilitacyjnego odbyła się dyskusja. Głos zabierali: prof. dr W. Rusiński, prof. dr S. Kruszczyński, prof. dr F. Barciński i doc. dr Z. Czewiński. Wszyscy zgodnie stwierdzili, że habilitant wykazał się wszechstronnym opanowaniem wiedzy ekonomicznej. Wykazana wiedza i wkład pracy stanowią pełną podstawę uznania dla habilitanta. Przedstawiona przez niego praca wypełnia istniejącą lukę w literaturze ekonomicznej. W tajnym głosowaniu Rada Wydziału wypowiedziała się za przyjęciem kolokwium, a następnie podjęła uchwałę o nadaniu doktorowi Kazimierzowi Oryłowi stopnia naukowego docenta z zakresu ekonomii politycznej.

Mieczysław Gulcz

CZESŁAW ZNAMIEROWSKI

8 V 1888 — 26 IX 1967

Dnia 26 IX 1967 r. zmarł prof. dr Czesław Znamierowski. Zmarły dobrze zasłużył się dla rozwoju polskiego prawoznawstwa dla kształcenia i patriotycznego wychowania licznych pokoleń absolwentów Wydziału Prawno-Ekonomicznego a później Wydziału Prawa Uniwersytetu Poznańskiego.

Cz. Znamierowski urodził się 8 V 1888 r. w Warszawie. Ojciec jego Aleksander był urzędnikiem. W 1904 r. ukończył gimnazjum realne. Świadectwo dojrzałości uzyskał w 1905 r. po ukończeniu gimnazjum filologicznego w Jełatmie, w guberni tamborskiej w Rosji. W tymże roku podjął studia uniwersyteckie w Lipsku. Kontynuował je w Berlinie i w Monachium. Studiował filozofię, psychologię, nauki

społeczne, matematykę i fizykę. W grudniu 1911 r. uzyskał stopień doktora filozofii na uniwersytecie w Bazylei na podstawie rozprawy o pojęciu prawdy w pragmatyzmie.

W 1912 r. wrócił do Warszawy, gdzie prowadził badania w zakresie filozofii i socjologii. Przygotowywał się do egzaminu na stopień magistra filozofii, który zamierzał składać na Uniwersytecie w Petersburgu. Wybuch pierwszej wojny światowej jednak temu przeszkodził

Od 1 IX 1914 r. pracował w Warszawie jako nauczyciel w szkołach średnich. Wykładał matematykę i propedeutykę filozofii. W latach 1919—1922 ukończył studia prawnicze na Wydziale Prawno-Ekonomicznym Uniwersytetu Poznańskiego. W 1922 r. doktoryzował się na tymże Wydziale na podstawie rozprawy pt. *Psychologiczna teoria prawa* ogłoszonej w *Przeglądzie Filozoficznym* z. I z 1922 r.

Z dniem 1 IX 1922 r. został powołany jako zastępca profesora na Katedrę Filozofii i Teorii Prawa na Wydziale Prawno-Ekonomicznym UP.

W 1924 r. habilitował się w zakresie filozofii i teorii prawa na podstawie rozprawy pt. *Podstawowe pojęcia teorii prawa*, wydanej w Warszawie. W 1927 r. został mianowany profesorem nadzwyczajnym. Zaś w r. 1934 został powołany na profesora zwyczajnego.

Lata okupacji spędził w Warszawie (do połowy 1940 r.) i w Kozłowce, powiat Lubartów, gdzie trudnił się nauczaniem matematyki, fizyki i łaciny w zakresie gimnazjalnym. W 1943 r. objął w Puławach stanowisko kierownika Poradni Psychologicznej w Instytucie Rolniczym. Od połowy 1944 r. do wyzwolenia w styczniu 1945 r. przebywał w Bystrej Podhalańskiej.

W marcu 1945 r. powrócił do Poznania, aby objąć ponownie Katedrę Filozofii i Teorii Prawa na Wydziale Prawno-Ekonomicznym UP. Nadto w 1945/46 r. wykładał teorię prawa w Wyższej Szkole Handlowej w Łodzi oraz socjologię na Uniwersytecie Wrocławskim. W 1946 r. jako delegat Ministerstwa Spraw Zagranicznych uczestniczył w zebraniu konstytucyjnym United Nations Association w Luxemburgu. W 1958 r. wyjeżdżał w celach naukowych do Belgii. W grudniu 1953 r. uzyskał stopień doktora nauk prawnych.

Z dniem 30 IX 1960 r. jako profesor zwyczajny i kierownik Katedry Teorii Państwa i Prawa ze względu na wiek przeszedł na emeryturę. Prezes Rady Ministrów PRL przyznał mu emeryturę specjalną a minister szkolnictwa wyższego złożył prof. Cz. Znamierowskiemu specjalne podziękowanie za wieloletnią i ofiarną pracę w szkole wyższej PRL i wyraził wysokie uznanie dla jego twórczości naukowej.

Od 1934 r. prof. dr Cz. Znamierowski był członkiem Towarzystwa Naukowego Warszawskiego. W 1935 r. został członkiem Institut International de Philosophie du Droit et de Sociologie Juridique. W 1948 r. został członkiem Polskiej Akademii Umiejętności w Krakowie. Od wielu lat był również członkiem Wydziału Nauk Społecznych Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk. Zaś 6 XII 1965 r. Senat UAM nadał mu najbardziej zaszczytny dla uczonego tytuł doktora honoris causa.

Prof. dr Cz. Znamierowski uczestniczył w licznych przewodach doktorskich. Sam doktoryzował 4 osoby.

Znaczna większość jego książek została ogłoszona w Polsce Ludowej. Rozwi-

jał twórczość naukową w zakresie teorii prawa, socjologii, logiki, psychologii i filozofii. Jego bibliografia obejmuje 18 książek, 120 artykułów, 104 recenzje i polemiki oraz 21 dzieł, często wielotomowych, które przełożył na język polski. Publikował swoje prace w Polsce i za granicą. Oprócz wymienionych do najważniejszych jego książek należą: *Prolegomena do nauki o państwie*, Warszawa 1930, II wydanie w Poznaniu. 1948; *Wiadomości elementarne o państwie*, 1934, wydanie II w Poznaniu 1946, oraz wydanie III, 1948; *Oceny i normy*, Warszawa 1957; *Zasady i kierunki, etyki*, Warszawa 1957; *Wina i odpowiedzialność*, Warszawa 1957; *O małżeństwie*, Warszawa 1958. Ostatnią książką Zmarłego wydaną za życia autora są *Rozważania wstępne do nauki o moralności i prawie*, Warszawa 1964, wydanie II, 1966. Teczka autorska Profesora nie pozostała pusta. Są w niej maszynopisy oczekujące na swoją kolej wydawniczą.

Prof. dr Cz. Znamierowski w zakresie teorii prawa był twórcą oryginalnej szkoły myślenia. Jego szerokie przygotowanie przyrodnicze, filozoficzne i społeczne pozwalało mu widzieć zjawiska prawne w całej ich złożoności. Cechowała go do ostatniej chwili wyjątkowa jasność myśli, precyzja sformułowań i niemal poetyckie piękno języka. Zainteresowania swoje skupiał przede wszystkim na analizie podstawowych pojęć prawoznawstwa i innych nauk społecznych. Liczne i doskonałe jego analizy pojęciowe stanowią trwały dorobek polskiego prawoznawstwa. Ogromny i pozytywny jest też wpływ prof. Cz. Znamierowskiego na sposób myślenia licznych zastępów jego słuchaczy. Jego dorobek naukowy nie daje się zaklasyfikować do żadnej ze znanych szkół i kierunków teorii prawa. Będzie on niewątpliwie przykładem jasności myślenia i przedmiotem badań dla młodych adeptów teorii prawa.

Biblioteka przekładów prof. dra Cz. Znamierowskiego obejmuje dzieła z zakresu teorii państwa i prawa, filozofii, ekonomii politycznej, matematyki, psychologii, logiki i socjologii. Przekładał również znakomicie z języków: angielskiego, francuskiego, niemieckiego, włoskiego, łaciny i rosyjskiego. Miarą doskonałości jego tłumaczeń jest to, że jeden z wybitnych tłumaczonych autorów szczerze zwierzył się, iż przekład jego książki dokonany przez Cz. Znamierowskiego jest lepszy od oryginału. W stwierdzeniu tym nie ma szczypty przesady.

Cz. Znamierowski należał do kategorii uczonych, o których W. Gomułka w 1959 r. na III Zjeździe PZPR powiedział: „W naszym kraju jest spora ilość poważnych uczonych w dziedzinie nauk społecznych, którzy nie są marksistami, albo też nie całkowicie zgadzają się z marksizmem, lecz których twórczość może mieć doniosłe znaczenie dla naszej kultury. Tym bardziej, że są to często ludzie sprzyjający socjalizmowi, będący naszymi¹ sojusznikami w walce z obskurantyzmem i ciemnogrodem fideistycznym" *Przemówienia 1959*, Warszawa 1960, s. 160).

Osoba prof. dra Cz. Znamierowskiego należy do dziejów Wydziału Prawa UP, na którym przez 38 lat był kierownikiem katedry. Jego twórczość naukowa stanowi osobny rozdział w dziejach polskiego prawoznawstwa. Zajmuje w nim miejsce obok twórczości L. Gumłowicza i L. Petrażyckiego. Do ostatnich tygodni był w pełni sił twórczych. Pisał, wygłaszał odczyty naukowe w różnych miastach polski, a zwłaszcza w miastach ziem zachodnich; w Szczecinie, Wrocławiu, Olsztynie i innych. Przewodził badania terenowe we wsiach pomorskich i mazurskich. Tłumaczył. W całym swoim pracowitym życiu wyrażał polski interes narodowy i polską rację stanu. Pragnął przyczynić się do pokojowego zbliżenia między wszystkimi narodami.

Był wymagającym, ale życzliwym kierownikiem naukowym. Był człowiekiem skromnym i pracowitym. W życiu organizacji politycznych i społecznych nie brał udziału. Ale był w pełni zaangażowany po stronie postępu społecznego w procesach zachodzących w polskim społeczeństwie.

Nie posiadał odznaczeń państwowych, ani nie był wyróżniany nagrodami. Nie

sprawował kierowniczych funkcji w Uniwersytecie. U wszystkich jednak, którzy się z nim stykali, budził szacunek i cieszył się dużym autorytetem. Wyrazem uznania ze strony władz miasta, w którym upłynęło niemal całe jego twórcze życie, było nadanie mu w 1966 r. Złotej Odznaki zasłużonego dla rozwoju miasta Poznania.

Odszedł wybitny uczony. Pozostało jego wielkie dzieło. Pozostała o Nim wdzięczna pamięć jego kolegów, uczniów i wychowanków.

Adam Łopatka

Errata

*do Ruchu Prawniczego, Ekonomicznego i Socjologicznego,
zesz. III, 1967*

- s. 282 w. 20 od dołu zamiast „sprawdzając” powinno być
sprawdzając
- s. 282 w. 17 od dołu zamiast „art. 1” powinno być „art. 7”
- s. 283 w. 22 od góry zamiast „materiałami” ma być „ma-
teriami”
- s. 283 w. 14 od dołu zamiast „Nie kwestionując bezpośred-
niej” powinno być „Nie kwestionuję
bezspornej”
- s. 285 w. 16 od góry skreślić
- s. 285 w. 26 od góry zamiast „zakreśliła” powinno być
„określiła”

W sprawozdaniu o rozprawach doktorskich na Wydziale Prawa UAM (s. 345, kolejna pozycja 13) mylnie podano nazwisko promotora pracy doktorskiej mgra Władysława Kwiczora. Promotorem pracy pt. *Recydywa w polskim procesie karnym i polityce penitencjarnej* była doc. dr Krystyna Daszkiewicz z Wydziału Prawa UAM, a nie — jak podano — prof. dr Jan Haber.

Panią doc. dr K. Daszkiewicz i czytelników Redakcja bardzo przeprasza.